

Kulturarv forfalder på forswarets område

Husene i de eksproprierede landsbyer på militærets øvelsesterræn i Oksbøl har indtil nu været vedligeholdt, så de ser beboede ud. Men flere og flere huse forfalder og rives ned. Stedet repræsenterer unik dansk kulturarv, mener museumsinspektør

[Lise Kabell Søgaard](#)

I disse år er det 50 år siden, at 120 familier blev tvangsflyttet fra deres hjem i småbyerne Grærup, Børsmose og Mose-vrå i det vestligste af Jylland.

Den såkaldte "ekspropriation" i årene 1967-1970 fandt sted for at give plads til en udvidelse af militærets øvelsesareal ved Oksbøl i koldkrigsårene. Familierne flyttede fra deres gårde og huse på den sandede jord – og ind rykkede kampvogne og bælteketøjere.

På området, der er åbent for publikum, når der ikke afholdes øvelser, står stadig en del af de forladte huse tilbage, mange af dem med karakteristiske sorte skodder for vinduerne. Men forfaldet sker hurtigt på den barske og vejrbidte egn, og der er jævnligt huse, der rives ned, fordi de ikke vurderes sikre nok at afholde øvelser i.

Men det er synd og skam, at man ikke kommer forfaldet i forkøbet, mener John V. Jensen, der er museumsinspektør ved Vardemuseerne.

"Problemet er, at de eksproprierede huse ikke bliver opfattet som noget, der har værdi for eftertiden. Men stedet er faktisk det eneste af sin art i Danmark," siger han.

"Jeg mener, vi står med et truet kulturlandskab, som også rummer en meget følelsespræget historie. Derfor har vi fra museets side indledt en dialog med Forsvaret, for som det ser ud nu, så er det ved at forsvinde."

På Varde Rådhus blev der i november sidste år holdt et møde mellem de ansvarlige for øvelsesterrænet og en række interessenter på området. Til stede var også en lokal beboer, tidligere sognepræst Egon Lausen, som er aktiv i den fredede Børsmose Kirke på øvelsesarealet og bor ved Oksbøl.

"Forsvaret har for mig at se passet rigtig godt på området i 40 år, men de seneste seks-syv år er det begyndt at gå galt," siger han.

"Det kulturhistoriske aspekt kommer først frem i det øjeblik, husene står der, for ellers syner det af ren natur herude. Dem, der har oplevet ekspropriationen, er ved at være døde, men nogle lever endnu, og jeg kender mennesker, der stadig er kede af, at de blev sat ud af deres hjem dengang."

Og selvom der ikke kommer mange i Børsmose Kirke, så er der jævnligt nogle, der vil giftes, have deres børn døbt eller begraves der, fordi det er der, familiehistorien er.

"Det er også historien om, at der gennem generationer har boet mennesker, som har dyrket landbrug på et sted, hvor man ikke skulle tro, der kan gro noget som helst," siger Egon Lausen. Forsvarets forpligtelse til at vedligeholde bygningerne er dog tvivlsom, mener Anne Østrup, der er ph.d. i folkeret ved Københavns Universitet og tidligere har beskæftiget sig indgående med dansk og international kulturarv.

"Jeg kender ikke den helt konkrete sag, men min umiddelbare reaktion er, at hvis bygningerne hverken er fredede eller bevaringsværdige efter de gældende regelsæt, så skal en retlig forpligtelse til at vedligeholde bygningerne fremgå af et andet retsgrundlag," siger hun.

Tilbage ved ekspropriationen i 1960'erne lød aftalen mellem Forsvaret og de lokale fredningsmyndigheder, at husene skulle skoddes til for at undgå vandalisme, "påmales sorte ruder og karme med farve som hidtil", så de "fremtræder som tidligere".

Det er Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse, der har ansvar for husene i Grærup og Børsmose i dag, og herfra lyder det, at husene er "meget langt nede på bevaringsværdighedsskalaen."

"De bygninger, der er tilbage, bliver brugt som øvelseskulisser for at give følelsen af et normalt landskab. Det er det, de er blevet til nu," siger Martin Særmark-Thomsen, kommunikationsmedarbejder ved Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse.

"Det med, at husene skulle fremtræde som tidligere, er måske noget, man har givet som et slags kram til de mennesker, der skulle derfra. Men tiden er bare en anden. Vi lever i en tid, hvor vi skal se meget på, hvordan vi bruger vores ressourcer, også i forhold til vores ejendomme. Hvis de er fredede, har vi en forpligtelse til vedligehold, men vi har også en forpligtelse over for skatteborgerne, så vi ikke bruger unødige ressourcer på vedligehold af bygninger, vi ikke har i anvendelse," siger han.]

Kulturhistorie side 14